

NEKI DALMATINCI – GENERALI STRANIH VOJSKI

Šime PERIČIĆ
Zavod za povijesne znanosti
HAZU u Zadru

UDK 949.75:356.2:929
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 29. XII. 1999.

Na temelju izvornih podataka autor u ovom radu ukratko prikazuje životopise nekolicine Dalmatinaca koji su se dovinuli do generalskog čina u stranim vojskama, jer vlastite nisu imali. Kako je naime Dalmacija stalno mijenjala vladare, to su i njeni sinovi služili strane vojske. Potaknut tvrdnjama da Hrvati nisu nikad marili za vojnu službu, autor ovdje donosi niz primjera koji pokazuju upravo suprotno; iako pod tuđinskom vlašću, neki su Dalmatinci, najviše hrvatske narodnosti, postigli generalsku čast u mletačkoj, francuskoj, austrijskoj, pa i ruskoj vojsci.

Poznato je da je prošlost Dalmacije sve do početka XVIII. stoljeća ispunjena čestim ratovanjem. Strani zavojevači koristili su njezino pučanstvo kao plaćenu ili neplaćenu vojnu silu. Pri tome Dalmatinci su svojom valjanošću na ratnom polju stekli štovanje Mletačke Republike.¹ Bezbroj sinova Dalmacije popelo se na časničku hijerarhijsku ljestvicu, a mnogi su doprli do pukovničkog čina. Samo rijetki dovinuli su se do onog generalskog, najvišeg u mnogim vojskama.² Iako su ratovi na tlu Dalmacije, pa i ratovanja stranih vlasti izvan nje prilično obrađeni, udio naših ljudi u njima ostao je gotovo nepoznat. Ni pisci povijesti Dalmacije (Katalinić, Vojnović, Novak, Praga i dr.), pa ni Slavko Pavičić koji je napisao hrvatsku ratnu i vojnu povijest (Zagreb 1943) nisu gotovo ništa rekli o onim Dalmatincima

¹ Cristoforo TENTORI, *Saggio sulla storia*, sv. 2, Mleci 1785, 272; Arduino BERLAM, *Le milizie dalmatiche della Serenissima*, Zadar 1935, 6.

² Samo u XVIII. stoljeću Dalmacija je davala desetak pukovnija, brojno pješništvo i dvije pukovnije konjanika (*Croati a cavali*) (Ivan KATALINIĆ, *Storia della Dalmazia*, 3, Zadar 1835, 175-176; Šime LJUBIĆ, *Pregled hrvatske povijesti*, Rijeka 1867, 339. Primjerice, puk. Detrico (1734) bio je zapovjednik pukovnije mletačke konjice, dok je neki puk. Carrara iste godine boravio u Mlecime (Š. ŠKERLJ, *Jedan mletački pisac osamnaestog veka*, Beograd 1935, 18-18, 21).

koji su se istakli na bojištima Europe i izvan nje. Tek je jedan od njih (gen. Maštrović) u zadnje doba pronašao svoga životopisca.³

Nažalost, podaci o njima su sporadični, kako izvorni tako i oni literarni. Istina, neki su još davno stekli svoje životopisce, koji su potom bili zaboravljeni, drugi su jedva spominjani u općim prikazima poznatih ratnika,⁴ a najveći je dio ostao nepoznat javnosti. To je pravi razlog što smo nakanili osvjetliti, makar ukratko, živote nekih od njih, a druge barem spomenuti, kako bi se drugi potakli na daljnja istraživanja u tom smjeru. Njih ćemo prikazati prema vremenu u kojem su živjeli i prema vojskama u kojima su služili i vinuli se do visokog čina.

I.

Mletačka je Republika Dalmacijom vladala nekoliko stoljeća. Naši ljudi, napose Hrvati služili su u njezinoj plaćeničkoj vojsci ili neredovitim četama (černide, krajine). U zapovijedanju domaćim jedinicama pojedinci su mogli najviše dostići pukovnički čin (*colonello*) dok je služba u plaćeničkoj vojsci pružala mogućnost dovinuća do najvišeg vojnog čina – generala. Pače, i najvišeg čina mletačkih vojnih snaga.

1. Koliko se znade, među prvima, ako ne i prvi od Dalmatinaca koji su službovali i vojevali u mletačkoj plaćeničkoj vojsci, do generalskog čina dovinuo se Zadranin *Šimun Fanfogna*, član poznate plemićke obitelji; mnogi njezini pripadnici služili su u vojsci Mletačke Republike i istakli se u vojevanju za njezine interese.

Šimun je rođen u Zadru 7. travnja 1663. godine. Kumom mu je na krštenju bio generalni providur G. Contarini.⁵ Kao otac mu Frane, tako se i on posvetio vojničkom zanimanju. Vojnička je znanja stjecao u rodnoj kući, ne u vojnoj školi. Naime, još kao dvanaestogodišnji dječak bio je imenovan satnikom (kapetanom) i zapovjednikom sela Grusi nedaleko od Zadra, tamošnje domaće vojske.⁶ Netom je započeo Morejski rat (1683-1699), stupio je u regularnu mletačku vojsku. Tek tada mu je pružena prigoda da iskaže svoju privrženost domovini i vlasti. Zapovijedao je četom *oltramarina*, dalmatinskih plaćenih vojnika. Nakon tri godine vojevanja, 27. listopada 1686. dobiva satnički čin regularne vojske. Po napatku generalnog providura Dalmacije Šimun je od 500 *oltramarina* ustrojio jednu pukovnicu, čijim je zapovjednikom postao upravo on. Njegov duh, umijeće i sposobnost

³ Tihomil MAŠTROVIĆ, Zaboravljeni hrvatski general Nikola Maštrović, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU U Zadru*, 37, 1995, 685-716; ISTI, *General Nikola Maštrović*, Zagreb 1996.

⁴ Giuseppe SABALICH, *Huomeni d'arme di Dalmazia, Rivista Dalmatica* (RD), IV, Zadar 1908, sv. 2; Berlam, n. dj. Ivan Kukuljević Sakcinski 1848. god. izražava žal što među hrvatskim časnicima, kada se očekivala borba s Mađarima, nema viših časnika i zapovjednika poput "Simunicha" i Kaboge (*Zora Dalmatinska*, 5, 1848, br. 36, 149).

⁵ Župni ured Sv. Stošije u Zadru, *Matična knjiga krštenih*, sv. IX, list 103. L. MASCHEK (*Manuale del Regno di Dalmazia per l'anno 1872*, 262) kaže da je Šimun rođen 1662. godine.

⁶ Povijesni arhiv Zadar (PAZd), *Spisi generalnog providura Girolama Grimanija (1675-1677)*, knj. I, l. 15-16; Znanstvena knjižnica u Zadru (ZKZ), Ms 613, l. 17; Šeme PERIĆIĆ, *Vojna krajina u Dalmaciji*, SANU, *Odjeljenje istorijskih nauka*, knj. 12, Beograd 1989, 189. Na toj dužnosti zamijenio ga je brat mu Antun (ZKZ, Ms 613, l. 21).

brzo dolaze do izražaja. U više su navrata zapaženi od pretpostavljenih, napose pri zauzeću Sinja, što mu je već sljedeće godine priskrbilo čin pukovnika s plaćom od 40 cekina mjesečno.⁷ Naročito se iskazao pri sprečavanju ulaza turske mornarice u Boku kotorsku, u svibnju 1688. godine. Tom prigodom istakao se poznavanjem ratovanja na moru, što inače nije bila njegova specijalnost.⁸ Slično se ponio pri obrani Budve, točno godinu dana potom, te u bitkama kod Malvasije i Valone u Albaniji 1690. godine.⁹ Njegova valjanost i zasluge su zapažene, te mu mletački senat 8. ožujka sljedeće godine podiže plaću na 480 dukata godišnje. Potom je poslan na bojište Levanta, na Moreju, gdje se uvelike istakao pod zapovjedništvom Francesca Morosinija.¹⁰

Njegov ratnički put nastavlja se borbama u Dalmaciji. Početkom 1649. vlast ga obvezuje da ustroji novu pukovnicu oltramarina, što je on ubrzo i ostvario.¹¹ U lipnju te godine mletačka vojska, pa i njegova pukovnija osvajaju Čitluk. U tim bojevima je “*neumrli vienac slave savio*”, pored ostalih, i pukovnik Šimun.¹² U bitki za Herceg Novi zapovijedao je abruškim dragunima i *oltremarinima*, gdje je zadobio laku ranu. Malo prije toga osobno je poradio na uspostavi jedne čete Hrvata iz Dalmacije.¹³ Naročito se istakao u bici za Ulcinj. Stavivši se na čelo čitave tamošnje mletačke vojske, prvi je nasrnuo na neprijatelja kad je ovaj pokušao iskrcati vojsku za pomoć opsjednutima. Svojom je pukovnijom zadao prave udarce neprijatelju.¹⁴ Za iskazane vrline na Levantu, mletački dužd mu je 14. lipnja 1696. podijelio čin *sergente maggiore di battaglia*.¹⁵ U proljeće 1698. stavljen je na raspolaganje gen. prov. Dalmacije, odnosno vraćen u rodni grad.

Sljedećih godina bio je zaokupljen oko uspostave nove mletačko-turske granice u Dalmaciji, dakle razgraničenju državnog teritorija zaraćenih strana. Pri tome je iskazao zavidne organizacijske vrline, što nije promaklo vlastima. Za zasluge i Republici učinjene usluge mletački ga je senat 22. svibnja 1706. unaprijedio u čin generala (*g. sergente di bat-*

⁷ PAZd, *Spisi gen. prov. Girolama Cornera (1686-1689)*, knj. jed., I. 492; ZKZ, *Ms 613*, I. 23. Novopečeni pukovnik postavljen je za zapovjednika pukovnije oltremarina (PAZd, *Spisi gen. prov. G. Cornera*, I. 494).

⁸ ZKZ, *Ms 613*, I. 24; Vinko FORETIĆ, Udio naših ljudi u stranim mornaricama, *Pomorski zbornik*, I, Zagreb 1962, 304. Šimun je 15. kolovoza 1689. od mletačke vlasti nagrađen investituroom 120 kampa zemlje u Visočanima (PAZd, *Spisi Financijskog ravnateljstva u Zadru*, svežanj 48, poz. 1851).

⁹ ZKZ, *Ms 613*, I. 25.

¹⁰ ZKZ, *Ms 577, Documenti de elegio a membri della famiglia Fanfogna di Zara*; G. FERARRI-CUPILLI, *Due prodi Dalmati*, *Gazzetta di Zara*, 14, 1845, br. 100; Š. LJUBIĆ, *Dizionario degli uomini illustri dalmati*, Beč 1856, 129; G. SABALICH, *Huoneni ...*, str. 275-276; ISTI, *La Dalmazia guerriera*, *Archivio storico per la Dalmazia*, V, Rim 1928, sv. 30, 293; ISTI, *Curiosita storiche zaratine*, Zadar 1906, 14.

¹¹ PAZd, *SGP Daniele Dolfina (1692-1696)*, knj. III, I. 154-155.

¹² Š. LJUBIĆ, *Pregled ...*, str. 290; L. VOJNOVICH, *Histoire de Dalmatie*, sv. II. Paris 1934, 610; ZKZ, *Ms 613*, I. 25-26.

¹³ ZKZ, *Ms 613*, I. 40-41; Valentino LAGO, *Memorie sulla Dalmazia*, sv. I, Mleci 1869, 343.

¹⁴ *Notizie storiche riguardanti la Dalmazia*, *Bullettino di archeologia e storia Dalmata*, 6, Split 1883, 31.

¹⁵ ISTO, 41; Ivan DANILOV, Obitelj zadraska de Fanfogna, *Narodni koledar za 1870*, Zadar, 140; *Il Rammentatore zaratino za 1859*, 8.

taglia), u najviši čin mletačke vojske, s godišnjom plaćom od 3.000 dukata.¹⁶ Kada je buknuo rat za nasljedstvo španjolskog prijestolja, bio je reaktiviran i poslan u Italiju. Ondje je zapovijedao vojskom od 8.000 ljudi, stacioniranih u Polesini kod Roviga. Nezdravi zrak toga dijela Italije narušio mu je zdravlje, te umire 6. ožujka sljedeće godine u Landinareu, u 45. godini života.¹⁷ Ondje mu je upriličen veličanstven pogreb, te posvećeno nekoliko pjesama od strane nekih prigodničara. Dvije godine potom njegovo je tijelo preneseno u rodni grad, te pokopano u vestibulu crkve sv. Marije, gdje mu je postavljen mauzolej. Njegov nadgrobni spomenik s poprsvem dostojan je postignutog ugleda: portret mladog vojskovođe je najveći ukras, predstavljen ratničkim simbolima od mramora.¹⁸

Među mletačkom vojskom i narodom Dalmacije dugo je živjelo sjećanje na ratnika koji je u Polesini dovršio svoju časnu vojničku karijeru.¹⁹ Pedeset godina poslije smrti Andrija Kačić Miošić u svom *Razgovoru ugodnom* pjeva pjesmu o kotarskim vitezovima koji su junački vojevali protiv Turaka za Kandijskog rata (!). Među ostalim on pjeva:

“Zadru grade, majko vitezova,
Fanfognića, slovinskih knezova,
kojino su bili mendangije,
žestokoga rata od Kandije,

Koluneli i mlade vojvode,
đenerali od vojske duždeve!
To im dužde dade za junaštvo
i svijetle kuće veličanstvo,

jer viteški jesu vojevali,
još i turske glave odsijecali,
uzimali careve gradove,
razbijali po moru brodove”.²⁰

U pohvali Fanfonjića (1847) Vladislav je Vežić zacijelo imao na umu upravo našeg Šimuna, svakako najglasovitijeg člana te obitelji.²¹ Kao uzor časnika, glasovitog poradi

¹⁶ *Notizie storiche* ..., str. 41-42. Sin mu Josip je početkom zadnjeg mletačko-turskog rata (1715) postao pukovnikom.

¹⁷ *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 100; LJUBIĆ, *Dizionario* ..., str. 129; ZKZ, *Ms* 788, l. 70; *Ms*. 599, l. 19.

¹⁸ G. SABALICH, *Guida archeologica di Zara*, Zadar 1897, 169; Lorenzo BENEVENIA, *La chiesa di S. Francesco di Zara*, RD, V, Zadar 1909, sv. 1, 137; Kruno PRIJATELJ, Spomenici Zadra XVII i XVIII stoljeća, *Zbornik Zadar (ZZ)*, Zagreb 1964, 776-777; Ivo PETRICIOLI, Umjetnička baština samostana sv. Marije u Zadru, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, 13-14, 1967, 92-93.

¹⁹ PAZd, *SGP Zorzi Grimanija (1732-1735)*, knj. I, l. 22.

²⁰ Zagreb 1942, 477. Kačić je Morejski rat zamijenio s Kandijskim, ali to nije bitno.

²¹ *Obći zagrebački koledar za 1847*, 2.

darovitosti i junačkih djela navode ga neki pozniji pisci, povjesničari Dalmacije.²² A on je to doista zaslužio.

2. Njemu uz bok stoji suvremenik mu *Lujo Detrico*, kojemu također pripada značajno mjesto u vojnoj povijesti *Serenissime*, to prije što se popeo na najuzvišenije mjesto do kojega se moglo dovinuti u mletačkoj vojsci.²³ Lujo se rodio 20. srpnja 1670. godine, također u Zadru.²⁴ Navodno je s osam godina postigao čin satnika domaće vojske, kako je to onda bilo uobičajeno, zamjenjujući nekog guvernera u zapovijedanju četom *černida*. Kada je izbio Morejski rat, odmah je stupio u redovitu vojsku i počeo se penjati na ljestvici vojne hijerarhije. Ratovao je po čitavom mletačkom posjedu na istočnoj jadranskoj obali. Posebno se istakao u borbama za Herceg Novi, Knin, Imotski, Bar i Ulcinj. Pod okriljem Republike priveo je neke turske podanike u Dalmaciju. Prigodom akcije uništavanja Skopolja u Boki kotorskoj bio je teško ranjen, te dopao u tursko zarobljeništvo. Nakon što je prizdravio, Turci su od njegove obitelji tražili i dobili visoku otkupninu od 4.000 cekina, jer su bili dobro upoznati njezinom ekonomskom moći. Taj postupak je potrajao čak godinu i po dana.²⁵ Po povratku kući mletačka mu vlast odaje mnoge počasti. Kada se sasvim oporavio, unaprijeđen je u nadzornika (*soprintendenta*), a potom potpukovnika (*sergente maggiore di battaglia*), te konačno u generalmajora (*s. generale*).²⁶ Nije poznata njegova poznija vojnička aktivnost. Umro je u Zadru 6. travnja 1749. godine, u 80. godini života.²⁷ Pokopan je u klastiru samostana sv. Frane, gdje mu se i danas vidi nadgrobna ploča.²⁸

3. Jedan od najslavnijih sinova Dalmacije u vojnoj službi MR svakako je bio Kaštelanac *Ivan Kumbat*.²⁹ Jamačno je to bilo razlogom što je njegova osoba davno zagolicala zanimanje pisaca.³⁰ Unatoč, tomu u njegovu su životopisu ostale mnoge nepoznanice. Navodi se da je rođen u Kaštel Štafiliću potkraj XVII. stoljeća, te da mu je otac Antun pripadao siromašnom seljačkom staležu. Takve se tvrdnje, međutim, ne mogu sasvim prihvatiti jer se drugdje kaže da je vojevao za Morejskog rata. Naime, nije moguće da je ratovao tako mlad. Vjerojatnije je pak da se rodio negdje šezdesetih ili sedamdesetih godina toga stoljeća, kao dvojica navedenih Zadrana. Na takvo razmišljanje navode i neke činjenice.

²² LAGO, 341, SABALICH, *Huomeni* ..., str. 275-276; BERLAM, 9.

²³ SABALICH, *La Dalmazia guerriera* ..., str. 292.

²⁴ Župni ured Sv. Stošije u Zadru, *Matična knjiga krštenih*, IX. list 276. Sabalich navodi (*Huomeni* ..., str. 289) da je rođen 1672, što dakle nije točno.

²⁵ ZKZ, Ms 861, l. 78; *Il Rammentatore zaratino za 1858*, 16; LAGO, 353; SABALICH, *Guida* ..., str. 110; ISTI, *Huomeni* ..., str. 289; ISTI, *La Dalmazia guerriera* ..., str. 292.

²⁶ *Il Rammentatore zaratino za 1858*, 16; SABALICH, *Huomeni* ..., str. 289.

²⁷ Župni ured Sv. Stošije, *Matična knjiga umrlih*, sv. XI, l. 138.

²⁸ ZKZ, Ms 861, l. 78; SABALICH, *Guida* ..., str. 110.

²⁹ Talijanski Giovanni Combat.

³⁰ ANTE KUZMANIĆ, Nekoliko ričih na uspomenu Ivana Kumbata, *Zora Dalmatinska*, 3, 1846, br. 1; G. FERRARI-CUPILLI, *Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia*, Zadar 1887, 49-51; IVAN VULETIN, Kaštelanac Ivan Kumbat, *Pučki list*, Split 1891, br. 8; Š. ČIČIN-ŠAIN, Mletački general Ivan Kumbat iz Štafilića, *Novo doba*, Split 1938, br. 54.

Kao mladić Ivan je napravio nepodopštinu ukravši nekom Turčinu tele, negdje preko Kozjaka. Poradi toga čina selo ga prezre. Da ne bi dalje podnosio prezir suseljana i pretrpio osvetu oštećenoga, odnosno odgovarao pred zakonom, netko ga svjetova neka se ukloni iz rodnog mjesta, odnosno domovine.³¹ Prema nekima se uvojačio u oltremarine (*bilacé*) kao bubnjar.³² Kada je došlo do posljednjeg mletačko-turskog rata (1714-1717), sudjeluje u borbama na mletačkom Levantu, napose se istakavši u obrani Peloponeza. U bitkama kod Calamite i Argosa iskazuje nevidenu hrabrost. Valjda je već tada postao časnikom. U znak divljenja njegovi mu sudruzi u vojevanju poklone mač na kojemu je bilo urezano njegov ime.³³ Otada se brzo penjao na časničkoj ljestvici mletačke vojske, iako je bio nepismen i bez vojne naobrazbe. Već pri opsadi Krfa bude preveden u čin pukovnika, a malo zatim brigadira, odnosno generalmajora, nakon što je iskazao junačko držanje pred neprijateljem.³⁴ To mu je pribavilo istinsku legendarnost među suborcima, pa i drugdje. Navodno je postao najslavnijim vojnikom, junakom *Serenissime*.

Kada je uspostavljen mir, Ivan se konačno zaputi u Mletke. Naime, budući da je ondje bilo obznanjeno upražnjenim mjesto *s. generale*, najvišeg vojnog čina u Republici, to ga potakne da se natječe na tu funkciju. Svoje pravo temeljio je na vojnom umijeću i zaslugama na bojnopolju. Međutim, nije bio jedinim kandidatom. I drugi su težili za tim primamljivim i unosnim položajem, pa je naišao na ozbiljne takmace. Senat se našao u velikoj dvojbi: kojega kandidata izabrati za taj položaj? Ivanovu izboru najviše se protivio maršal Soneburg, kojega je najviše smetala njegova nepismenost. Na dan izbora, kada je Vijeće trebalo donijeti konačnu odluku, i on je bio nazočan na njegovoj sjednici. Kada je došao red na raspravu o njegovoj zamolbi, on istupi pred vijećnike i i izgovori sljedeće: "Ova su prsa papir po kojem ja pišem", i pokaza ožiljke rana, a onda, stavivši ruku na sablju, "a ovo je pero kojim se služim". Suočeni s takvim argumentima, senatori su bili ganuti i zatečeni. Nije im preostalo ništa drugo nego da ga postave na tu odgovornu dužnost.³⁵ To je zapravo bila najveća vojnička čast koje se mogao dovinuti mletački podanik, neka vrst ministra obrane. A Ivan se i tada, kao uvijek, ponosio svojim podrijetlom, što je isticao u svakoj prilici.

Ali to nije potrajalo dugo, ne znamo iz kojih razloga. Ubrzo bude postavljen za zapovjednika otoka Krfa, gdje je ostao do smrti 1744. godine. Prije smrti oporučno je ostavio 200 dukata Kotoru, Perastu, Splitu, Trogiru i Kaštelima, a dobit (kamate) od glavnice u visini od 4.800 mletačkih lira namijenio je potpori siromašnih i čestitih udavača rodnog kraja. Dakle, junak i zaslužnik iskazao se iskrenim i plemenitim dobročiniteljem. Stoga nije

³¹ KUZMANIĆ, 360; FERRARI-CUPILLI, *Cenni* ..., str. 49; VULETIN, 59; SABALICH, *Huomeni* ..., str. 294.

³² ZKZ, *Ms* 53, l. 26; KUZMANIĆ, 360.

³³ FERRARI-CUPILLI, *Cenni* ..., str. 50; VULETIN, 59; SABALICH, *Huomeni* ..., str. 294.

³⁴ SABALICH, *Huomeni* ..., str. 294.

³⁵ VULETIN, 60; SABALICH, *Huomeni* ..., str. 294.

čudo što ga je Kačić Miošić izričito spomenuo u pjesmi o kaštelanskim vitezovima.³⁶ Pored ostalog, on pjeva:

“Koje znadem po imenu kažem:
Najprvoga Kumbata Ivana
Od Kaštela silnoga junaka,
Ljutu zmiju i orla krstaša,
Koji turske odsicaše glave,
U Levantu kada vojevaše.
Dužde njemu dade gjeneralstvo
Od hrvatske vojske za junaštvo...”

4. Bokelj *Rade Maina*, rođen u Kotoru, bio je članom obitelji koja je mletačkoj vojsci dala nekoliko časnika, ali se jedino on izvio do generalskog čina. Zarana je stupio u vojsku, najprije kao običan vojnik, a potom zastavnik (*alfijer*), u kojem činu je sudjelovao u opsadi Ulcinja. Brzo je dospio do kapetanskog čina, te službuje u graničnom predjelu Boke kotorske i mletačke Istre. Sudjeluje u rješavanju razmirica na mletačko-crnogorskoj granici. Borio se protiv sjevernoafričkih gusara, ali i u prigodama teških nereda pri pojavi lažnog Šćepana Malog.³⁷ Godine 1768. postaje potpukovnikom. U jednom sukobu s Crnogorcima, koji su bili brojčano premoćni, ponio se doista tako valjano da ih je natjerao u bijeg.³⁸ Sudjelovao je kao mletački predstavnik prigodom dubrovačko-korčulanske pogodbe. Tu je misiju, poslije sedam mjeseci, uspješno priveo kraju.

Mletački dužd ga 1774. god. imenuje guvernadurom, zapovjednikom posade tvrđave Sinja, a četiri godine potom u istom svojstvu u Kninu, na kojoj dužnosti je smijenio *sergente* generala *Franu Buču*.³⁹ No već sljedeće godine dužd ga unaprijedi u čin *s. generale* i postavi za zapovjednika posade u Zadru.⁴⁰ Ne zna se točno koliko je obnašao tu dužnost niti ima ikakvih vijesti o njegovu potonjem životu.

5. *Benedikt Pasquali* (1704-1790) bio je potomak kotorske plemićke obitelji koja je tradicijski bila vojnička,⁴¹ dakako u službi Mletačke Republike. Rođen je ondje 16. kolovoza 1704. Već u dječjačkoj dobi posvetio se vojničkom zanimanju, u kojem je ostao čitavih sedamdeset godina.⁴²

Kada je grom udario (29. VII. 1730) u veliko skladište baruta u kotorskoj tvrđavi, pri čemu je poginulo 30 ljudi, Benedikt je bio prvi koji je priskočio spašavati ljude i

³⁶ *Razgovor ugodni*, Zagreb 1942, 521.

³⁷ ZKZ, Ms 861, l. 77.

³⁸ Isto mjesto.

³⁹ PAZd, *SGP Domenica Condulmera (1769-1771)*, knj. II, l. 131; *SGP Alvisea Foscarija (1778-1780)*, knj. I, l. 33. Dakle je i Frane Buča već bio *s. generale*.

⁴⁰ PAZd, *SGP A. Foscarija*, l. 57, ZKZ, Ms 861, l. 77-78; SABALICH, *Huomeni ...*, str. 296.

⁴¹ *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 96.

⁴² ZKZ, Ms 861, l. 75.

sredstva.⁴³ Potom se istakao u nekim slučajevima neprijateljstava protiv Republike na kopnu i moru. Godine 1738. mu je dodijeljen čin *sergente maggiore*, a malo zatim nadzornika – *soprintendente* nove mornaričke pukovnije. Potonje je značilo podučavanje vojnika i časnika za borbu na ratnom brodu.⁴⁴ Mletački ga senat 11. kolovoza 1759. postavlja zapovjednikom vojne posade u Herceg-Novom, na tri godine, s plaćom i svim uobičajenim prerogativima te službe.⁴⁵ Nedugo zatim je za dobro obavljan nadzor tamošnjeg lazareta zaslužio zlatnu medalju mletačke vlade.⁴⁶ Jednako se tako istakao pri rješavanju jednog incidenta kod Imotskog i u suzbijanju kuge koja se ondje bila pojavila. Slično se ponio i za kuge u Splitu (1763).

Mletački mu senat 1772. daje čin *sergente maggiore di battaglia* i onda ga postavlja za zapovjednika vojne posade na otoku Zante, upravo u trenutku prijetnje izbijanja rata s Turskom.⁴⁷ Kao zapovjednik na mletačkom Levantu, sudjeluje u nekim sukobima s piratima. Godine 1778. biva imenovan *sergente generale di battaglia*, a pet godina potom *tenente generale di battaglia*, kada je postavljen za zapovjednika tvrđave Palma.⁴⁸ Ondje je umro 3. ožujka 1790. godine, gdje je i pokopan. Na njegovoj grobnoj ploči, pored ostalog, stoji: "...porto sibi bello et pasi gloria clarus...".

6. Antun Stratico zacijelo se rodio na otoku Kreti negdje oko 1730. godine. Njegova se obitelj odanle doselila u Zadar, gdje su mnogi njezini muževi postali zaslužni i poznati podanici Mletačke Republike.⁴⁹ Ništa se ne zna o njegovoj vojničkoj karijeri sve do potkraj XVIII. stoljeća. Poznato je da je bio *sergente generale* (*s. maggiore di battaglia*), dakle u činu generala.⁵⁰

Koliko je bio cijenjen kao časnik, pokazuje najbolje činjenica da je upravo njemu bila povjerena dužnost zapovjednika obrane mletačke *Terraferme* kada su joj zaprijetili Francuzi.⁵¹ Nije sasvim poznato kako je obnašao tu dužnost, ali se zna da je sudjelovao u obrani Verone, gdje su se vodile ogorčene borbe, uz sudjelovanje mnogih vojnika iz Dalmacije.⁵² Pad Republike zatekao ga je u Zadru kao *sergente generale*. Kad je pozvan od nove vlasti u Mlecima neka joj prisegne vjernost, on to, zajedno s generalom Bubićem, nije uradio.⁵³ A to bi moglo značiti da je priželjkivao obnovu *Serenissime*. Šestog srpnja 1797. uslijedilo je skidanje mletačke zastave u Zadru. Upravo je njega dopala, zacijelo tužna, dužnost obavljanja toga čina. Naime, on je to uradio uz kratki govor pohvale Republici na

⁴³ PAZd, Knjižnica, *Ispisi fra Dane Zeca*, sv. III, str. 475.

⁴⁴ *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 97.

⁴⁵ PAZd, *SGP Francesca Diedo (1760-1762)*, knj. II, l. 1.

⁴⁶ *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 97; ZKZ, *Ms 861*, l. 76; SABALICH, *Huomeni ...*, str. 293.

⁴⁷ *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 97; SABALICH, *Huomeni ...*, str. 297; ISTI, *La Dalmazia guerriera ...*, str. 293.

⁴⁸ SABALICH, *Huomeni ...*, str. 297.

⁴⁹ Stjepan KRASIĆ, *Ivan Dominik Stratik*, Split 1991, 90, bilj. 4.

⁵⁰ PAZd, *Spisi Vlade za Dalmaciju*, 1801, kat. II, br. 896, 913.

⁵¹ Eugenio MUSATTI, *Storia d'un lembio di ...*, sv. IV, Padova 1886, 253.

⁵² Attilio TAMARO, *La Venétie Julienne et la Dalmatie*, III, Rim 1919, 320.

⁵³ G. SABALICH, *Sotto san Marco*, Zadar 1902, 21.

lagunama, što je onda zabilježeno u literaturi kao žal za njom.⁵⁴ Unatoč tome, prisegnuo je na vjernost austrijskom caru, kao sva mletačka vojna posada u Zadru. Budući da je pronađen kao osoba moralnih podobnosti, iako u visokoj životnoj dobi, Austrija ga koristi za organizaciju vojne ekonomske službe u gradu i vojnog sustava u čitavoj Dalmaciji.⁵⁵ Na žalost, umire 24. veljače 1801. godine, u 69. godini života.⁵⁶ Pokopan je u crkvi sv. Stošije sa svim vojnim počastima, odavanih samo najboljima.

7. Mnogi članovi plemićke obitelji *Bubić* iz Budve istakli su se u ratovanju tijekom XVII. stoljeća u redovima mletačke vojske. Neki od njih su dospjeli do pukovničkog čina, a samo jedan do onoga najvišega – generalskog. Bio je to *Marko Antun*, sin Dominika *Bubića*.

Marko Antun rođen je u Budvi 1735. godine. Unatoč činjenici da je prvotno bio oslobođen vojne službe, on joj se poslije posvećuje svim srcem.⁵⁷ Nije točno poznato kada je u nju stupio, ali je zasigurno to uradio po vlastitoj volji. U veljači 1757. spominje se kao aktivni kapetan u pukovniji, gdje je zamijenio strica Stjepana, “sa plaćom, službom i prerogativima toga čina”.⁵⁸ Nekoliko godina potom nalazimo ga na ratnoj fregati “*Tolleranza*” kao zapovjednika vojnog odreda na brodu.⁵⁹ U tom svojstvu se istakao najprije na Krfu, a potom u Africi, gdje se ukazivala potreba zapovijedanja vojskom.⁶⁰ Kada su za pojave Šćepana Malog na mletačko-crnogorskoj granici izbili neredi, pokušaj pripojenja Maina, Porobi i Braića Crnoj Gori (1767), kao dobar poznavatelj tamošnjeg područja i ljudi, poslan je onamo Marko Antun. Djelovao je učinkovito i uspješno obavio povjerenu mu zadaću.⁶¹ Tom je zgodom posjetio i samozvanog Šćepana Malog,⁶² naravno, u svojstvu mletačkog pregovarača.

I on sudjeluje 1783. godine u ekspediciji admirala Ema na sjeveroafričke gusare, gdje je iskazao svoje ratničke vrline. Napose se istakao u borbi za sigurnost plovidbe Sredozemljem. Jednako je tako uspješan bio pri gradnji cesta i unapređenju trgovine na otoku Korčuli, kako se to ističe na njegovoj nadgrobnoj ploči.⁶³ Dukalom dužda L. Manina od dana 3. rujna 1791. godine imenovan je gubernadurom, zapovjednikom vojne posade u

⁵⁴ MUSATTI, 319; Paul PISANI, *La Dalmatie de 1797 à 1815*, Paris 1893, 35; Angelo BENVENUTI, *Storia di Zara dal 1409 al 1797*, Milano 1944, 189; Grga NOVAK, Presjek kroz povijest grada Zadra, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 11-12, 1965, 67-68.

⁵⁵ PAZd, *Spisi Vlade za Dalmaciju*, 1801, II, br. 913.

⁵⁶ ISTO, br. 896; Župni ured Sv. Stošije, *Matična knjiga umrlih*, XII, list 92.

⁵⁷ Istina, neki gen. Bubić spominje se u mletačkoj vojsci pri opsadi Krfa 1716. god. (Miloš MILOŠEVIĆ, Pomorski elementi u obiteljskom arhivu Balovića iz Perasta, *Pomorski zbornik*, 2, Zadar 1964, 712).

⁵⁸ PAZd, *SGP Alvisea Contarini (1757-1759)*, knj. I, l. 202-203.

⁵⁹ MILOŠEVIĆ, 712.

⁶⁰ SABALICH, *Huomeni ...*, str. 296.

⁶¹ PAZd, *Spisi Dvorske komisije*, VI, br. 1029; Š. PERIČIĆ, *Dalmacija uoči pada Mletačke republike*, Zagreb 1980, 191; *Novi list*, 1, 1922-1923, prilog 3.

⁶² *Novi list*, 1, 1922-1923, prilog 3, str. 1.

⁶³ ZKZ, *Ms* 861, l. 79; *Ms* 788, l. 93.

Zadru.⁶⁴ Te je službe razriješen dvije godine potom, kada se spominje kao *sergente generale*.⁶⁵ Zacijelo je tada bio umirovljen.

Kada je propala Mletačka Republika, zajedno s generalom Stratikom, odbija prisegnuti vjernost revolucionarnoj vlasti u Mlecima.⁶⁶ Početkom 1798. austrijska vlast ga je zadužila za organizaciju ekonomske vojne službe u Zadru i Šibeniku.⁶⁷ Bolest ga je spriječila da riješi i uredi granicu spram Crne Gore. Za taj posao dalmatinskoj vladi preporučio sinovca Stjepana, tada u činu *soprintendenta*.⁶⁸ Umire 27. lipnja 1802. godine u 67. godini života.⁶⁹ Pokopan bi pored drugih istaknutih junaka u crkvi Gospe od Kaštela (Zdravlja) u Zadru,⁷⁰ gdje mu sinovac Stjepan dade postaviti velebnu nadgrobnu ploču stradaluu pri rušenju crkve tijekom Drugog svjetskog rata.

8. *Frane Danese* potomak je stare zadarske građanske obitelji doseljene jamačno iz Grčke. Njegov djed i otac bili su časnici mletačke vojske, čiju tradiciju on nastavlja.⁷¹

Frane Vicko, sin Krstitelja Danesea rođen je 17. prosinca 1759. godine.⁷² Budući da ni tada u gradu nije bilo škole, nije stekao druge naobrazbe doli one vojničke u rodnoj kući. Potonja ga je zaokupljala odmalena, te kao dječak stupa u mletačku vojsku. Kao vojnika prvi ga put susrećemo 1779. godine, u svojstvu kadeta čete pukovnije Andrea Macedonije u Bergamu. Tri godine potom, 1782, službuje kao upravitelj oltrelmarina u Zadru, kad je skrbio o njihovu vojačenju, smještaju, plaći i drugom. Neko je doba bio na ratnoj galiji pod zapovjedništvom Andrije Dabovića. Već sljedeće godine obnaša službu upravitelja obrovačke tvrđave. To je bilo doba oskudice, gladi i strahovanja od kuge koja je bila ovladala sjevernom Dalmacijom. Sudjeluje također u suzbijanju kuge u Splitu. Zajedno s bratom Ivanom unovačuje 100 mladića za mletačku vojsku, pa je stoga, za nagradu, promoviran u čin kapetana.⁷³ Neko vrijeme bio je pomoćnikom pukovnika Bartula Knapića, nadzornika Podgorja sa sjedištem u Obrovcu i Erveniku.⁷⁴

Kada je umirovljen pukovnik Cambj, na njegovo mjesto pukovnika i nadzornika Imotske krajine imenovan je 32-godišnji Frane. Kako su ga pretpostavljeni hvalili i držali odvažnim čovjekom i časnikom, 20. siječnja 1791. bio je postavljen obnositeljem te odgo-

⁶⁴ PAZd, *SGP Angela Diedo (1790-1792)*, knj. II, l. 80.

⁶⁵ PAZd, *SGP Alvisea Marina (1793-1795)*, knj. II, l. 69.

⁶⁶ SABALICH, *Sotto san Marco*, 2.

⁶⁷ PAZd, *Spisi Dvorske komisije*, II, br. 4060; ZKZ, *Ms 382*, str. 55. Sam je htio zapovjedništvo nad zatvorenicima u Zadru (G. SABALICH, *Ricerche di storia zaratina*, Zadar 1912, 180, 192).

⁶⁸ PAZd, *Spisi Dvorske komisije*, VI, br. 972, 1029.

⁶⁹ Župni ured Sv. Stošije, *Matična knjiga umrlih*, XII, l. 99.

⁷⁰ SABASLICH, *Guida ...*, str. 84; ISTI, *Huomeni ...*, str. 296.

⁷¹ ZKZ, *Ms 861*, l. 88.

⁷² G. ALACEVICH, *Tre eroi della famiglia Danese*, Smotra *Dalmatinska*, 16, Zadar 1902, br. 102; *Miscellanea*, sv. II-IV, Zadar 1952, 139; ZKZ, *Ms 861*, l. 88.

⁷³ ALACEVICH, br. 102.

⁷⁴ *Narodni list*, 13, Zadar 1874, br. 12.

vorne dužnosti vojnog, upravnog i sudskog odličnika.⁷⁵ Naime, upravo tada su ondje vladali neredi između Imočana i susjednih Turaka poradi prava ispaše i travarine, te uvelike oživjela hajdučija. Držalo se da jedino on može stati na kraj tim porocima krajine i uvesti konačno red i mir. Tako je i bilo. Ubrzo je riješio granični spor na obostrano zadovoljstvo i dokrajčio hajdučiju.⁷⁶ Potom je skrbio glede gradnje komunikacija, usmjerenih ka promicanju trgovine Imotskoga s okolicom, Bosnom i najbližim lukama. Pri tome je polučio uspjeh i pohvale predstavnika pokrajinske vlasti.

Krajem 1794. godine uspostavlja sanitarni kordon naspram Bosni i Hercegovini, a dvije godine zatim ističe se pri suzbijanju pojave kuge na području Imotske krajine, zahvaljujući u prvom redu netom obavljenom preventivnom postupku (kordonu). Kada je u jesen 1796. Napoleon zaprijetio opstanku Mletačke Republike, Danese s tisućama Dalmatinaca odlazi u Mletke kako bi je branio od neprijatelja. Umjesto toga bio je svjedokom njezine propasti. U ljeto sljedeće godine vrati se u Zadar odakle je sa četom oltremarina poslan na službu u Obrovac i Novigrad, gdje je još uvijek djelovala mletačka vlast.⁷⁷ Malo potom odlazi u Liku odakle je priveo 100 novaka, koje je pridružio svojoj četi Hrvata, tada već u austrijskoj službi. Njome je zauzeo Obrovac i Novigrad. Tim činom postao je prvi koji je u Dalmaciju doveo austrijsku vojsku, prije generala Rukavine. Tako je zapravo stupio u vojnu službu Austrije. Ubrzo ga je dopala dužnost skrbi za smještaj austrijskih četa u neke dalmatinske vojarne.⁷⁸ Svojim je radom priskrbio nedvojbeno povjerenje nove vlasti u Dalmaciji, to prije što je znao postupati s prostim i neprosvijećenim pukom. Najprije je postao brigadni zapovjednik Splita, a potom promaknut u čin pukovnika austrijske vojske. Bio je poslan u Imotski u svrhu sprečavanja širenja nastalih nereda i iseljavanja, što je uspješno obavio za kratko vrijeme.⁷⁹ Pri tome je uspio unovačiti 500 mladića za mornaričku jedinicu stacioniranu u Mlecima, a potom još nekoliko kontingenata vojnika.⁸⁰ Jednako tako je uspostavio veliku jedinicu domaće vojske,⁸¹ da bi u više navrata poslije rukovodio vojačenjem mladića za austrijsku mornaricu i kopnenu vojsku po čitavoj Dalmaciji.⁸²

Kako neki navode, bio je neko doba, početkom 1802. učiteljem prijestolonasljednika Ferdinanda. Dvije godine potom, zajedno s generalom T. Bradyjem uspješno smiruje pobunu u Župi dubrovačkoj i Grbljima, odnosno razoružava i uhićuje Crnogorce upale u

⁷⁵ ALACEVICH, br. 102; Gašpar BUJAS, Makarski ljetopis od god. 1733 do 1794, *Starine JAZU*, 47, Zagreb 1957, str. 356, bilj. 233; Ante UJEVIĆ, *Imotska krajina*, Split 1953, 95-96, 115; *Miscellanea*, II-IV, 139.

⁷⁶ BUJAS, 356; UJEVIĆ, 115.

⁷⁷ ALACEVICH, br. 102; Stjepan ANTOLJAK, *Dalmatinsko pitanje kroz vjekove*, Zagreb 1944, 76.

⁷⁸ PISANI, 35; *Narodni list*, 15, 1876, br. 89.

⁷⁹ UJEVIĆ, 107, 115.

⁸⁰ ISTO, 107; ANTOLJAK, 113.

⁸¹ ALACEVICH, *Smotra Dalmatinska*, 18, 1904, br. 10 i 11; PAZd, *Spisi Vlade za Dalmaciju*, 1803, XXIII, br. 3418; 1804, XXIII, br. 31(4232); Š. PERIČIĆ, *Dalmatinci u vojnoj službi Austrije (1797.-1805.)*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 37, 1995, 603.

⁸² *Ms* 382, str. 58.

Boku kotorsku.⁸³ Kad se 1805. u Bosni pojavila kuga, imenovan je vrhovnim zdravstvenim nadzornikom na toj granici.⁸⁴ Pored vlasti koju je obnašao u Imotskom, to mu je bila dodatna zadaća.⁸⁵ Kraj austrijske uprave Dalmacijom dočekao je kao zapovjednik pukovnije pandura u Imotskom.⁸⁶

Kad su Francuzi došli u posjed Dalmacije, generalni providur Vicko Dandolo ga prihvati u službu i odmah postavi za teritorijalnog pukovnika Makarske, zapovjednikom tamošnje domaće vojske. Tu je dužnost obnašao revno u tolikoj mjeri da ga je potkralj Eugen već sljedeće godine nagradio zlatnom medaljom za zasluge.⁸⁷ No, budući da je bio pretjerano ambiciozan, nije se zadovoljavao postignutim. Štoviše, nije bio sklon, a kamoli iskreno odan francuskoj vlasti. Lukav, kakav je bio, vješto je skrivao prave osjećaje, ostao je uvijek sumnjičav spram Francuza. Već se 1807. neki Poljičani, nagovoreni od Rusa, opiru podavanju desetine. On se stavi na njihovu stranu. Čak su njegovi panduri podjarivali seljake na pobunu, kada su bili onamo poslani da smire situaciju.⁸⁸ Kada se pobuna protegla na Makarsko primorje, Danese lukavo izbjegne izvršiti zapovijed pretpostavljenih. Dapače, usput je uhodario i propagirao Austriju, dakako vrlo oprezno i skrovito.⁸⁹ Dandolo je bivao uvjeren da je jedino Danese kadar obuzdati i svladati taj problem, što je on uradio makar prividno.

Unatoč znalačkom prikrivanju, otkriven je kao suradnik i poklonik Rusâ. Takvim se postupkom, razumije se, ogriješio o vlast kojoj je dotle neodano služio. Pod sumnjom da je "podupirao pothvate neprijatelja", bio je optužen kao veleizdajnik. Kada je to saznao, nestao je iz Dalmacije. Vojno povjereništvo (Vojni sud) ga je 4. lipnja 1807. u Splitu, zajedno s mnogima, "*in contumantiam*", dakle u izostanku, osudio na smrt, gubitak časti i imetka.⁹⁰ Istina, pružena mu je prigoda da u Zadru dokaže svoju nevinost, ali on nije tu mogućnost iskoristio.⁹¹ Radije je ostao u Bosni, otkuda prijeđe na teritorij Austrije, te odmah stupi u njezinu vojnu službu u činu pukovnika redovite vojske.

⁸³ ALACEVICH, *Smotra Dalmatinska*, 1904, br. 10, 11; UJEVIĆ, 115; Pavao BUTURAC, Boka kotorska nakon pada mletačke republike do bečkog kongresa, *Rad JAZU*, 264, Zagreb 1938, 192. Tada je za guvernera Bradyja obavio neke tajne misije i pregled granice (PISANI, 112; PAZd, *Spisi guvernera Brady*, svež. I, br. 91).

⁸⁴ UJEVIĆ, 115.

⁸⁵ *Narodni list*, 13, 1874, br. 13.

⁸⁶ PISANI, 148, S. ANTOLJAK, Predaja Dalmacije Francuzima, *Rad JAZU*, 288, Zagreb 1952, 172, 180-181.

⁸⁷ *Kraljski Dalmatin*, 1807, br. 24; ZKZ, Ms 861, l. 89.

⁸⁸ UJEVIĆ, 109, 119.

⁸⁹ ISTO, 110; PISANI, 273-278; Ivan PIVČEVIĆ, *Povijest Poljica*, Split 1921, 105, 116; *Mmoires du maréchal Marmont*, sv. III, Paris 1857, 48.

⁹⁰ PAZd, *Miscellanea*, svež. 23, poz. 30, l. 56; Vjekoslav MAŠTROVIĆ, *Zadarska oznanjenja*, Zadar 1979, 93; UJEVIĆ, 110-111, PISANI, 284; Tullio ERBER, *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814*, IV, Zadar 1899, 255. Naivni Dandolo je bio uvjeren da je jedino on kadar obuzdati neposlušne Poljičane (I. KATALINIĆ, *Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia ...*, Split 1841, 88-89; J. ALAČEVIĆ, *Grave crisi di Macarsca sul principio del secolo XIX*, Zadar 1902, 20, 41).

⁹¹ J. ALAČEVIĆ, *Le crisi di Macarsca (anni 1808 e 1809)*, Zadar 1902, 59, 67; ISTI, *Grave crisi ...*, str. 20.

Kao mrzitelj svega što je francusko, a poklonik Austrije, sastajao se i surađivao s Dorotićem (1808).⁹² Na njegov je prijedlog tijekom primirja 1809. u Dalmaciji uspostavljeno 18 četa (u svakoj 120 ljudi), što je i te kako ojačalo snagu austrijske vojske.⁹³ K tome, upravo je tada putovao Bosnom, surađivao s Englezima na Jadranu, te pozivao Dalmatince na pobunu protiv Francuza. Aktivno je sudjelovao u privremenom osvajanju velikog dijela Dalmacije (1809) i poticao njezino pučanstvo protiv Francuza.⁹⁴ To je djelovanje imalo tek trenutni uspjeh, ali njega to nije obeshrabilo. I pored krvavog obračuna Francuza s ustanicima i dobrovoljcima, Dorotić i Danese ne odustaju nego i dalje skrovito rade u interesu Austrije.⁹⁵ Danese je u tu svrhu putovao na Cetinje, te boravio kod Engleza na otoku Visu (1813), nagovarajući ih na desant kod Makarske.⁹⁶ S generalom Tomašićem pravi u Gospiću plan zauzimanja Dalmacije, te učestalo poziva njezino pučanstvo na pobunu protiv Francuza.⁹⁷ U jesen te godine odanle šalje proklamaciju u Dalmaciju, posredstvom arhimadrita Zelića u Krupi.⁹⁸ Malo potom Austrija poduzima akciju preotimanja Dalmacije od Francuza, pri čemu je Danese igrao značajnu ulogu. Naime, u početku on zapovijeda odredom gerilaca koji upada u sjevernu Dalmaciju, a potom vojskom koja je zauzela Skradin, Šibenik, Trogir, Split i Klis.⁹⁹ Nadalje, sudjeluje s generalom Tomašićem u konačnom zauzimanju srednje i južne Dalmacije.¹⁰⁰ Potom nastavlja ratovati po Europi. Na 27. studenoga te godine, negdje na bojištu kod Frankfurta, car Franjo I. promakne ga u čin generalmajora, što je taj uradio na nagovor Engleza, ali isto tako u znak priznanja za sve što je Danese uradio u interesu Austrije.¹⁰¹ U tom je trenutku on zapovijedao s 1.500 do 1.600 vojnika.

Kako se upravo tada pojavila prijetnja nekakve epidemije na tursko-dalmatinskoj granici, bio je vraćen kući kako bi poduzeo odgovarajuće mjere za njezino suzbijanje,¹⁰² što je on i uradio. Desetog siječnja 1814. imenovan je nadzornikom sanitarnog kordona u Dalmaciji, sa sjedištem u Sinju.¹⁰³ Pod njegovim zapovjedništvom, iskusnim u takvim pri-

⁹² PISANI, 292.

⁹³ ALAČEČVIĆ, *Le crisi ...*, str. 109; Drago ROKSANDIĆ, *Vojna Hrvatska*, I, Zagreb 1988, 149.

⁹⁴ ERBER, n. dj. III, 1887, 111-112; Petar KARLIĆ, *Kraljski Dalmatin 1806-1810*, Zadar 1912, 140; Vladimir KOŠČAK, *Stoljeće naše gerile*, *Vjesnik*, 26, Zagreb 1965, br. 6440.

⁹⁵ Grga NOVAK, *Pokret za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom*, *Rad JAZU*, 269, Zagreb 1940, 80. Tu je nazvan "bivšim francuskim generalom", što on tada doista nije bio.

⁹⁶ ERBER, V, 461; IV, 139; Nikola SAFONOV, *Ratovi na Jadranu 1797-1815*, Beograd 1986, 198.

⁹⁷ PISANI, 438, ERBER, IV, 66, 72; NOVAK, *Pokret za sjedinjenje ...*, str. 39-40.

⁹⁸ Stijepo OBAD, *Pobuna krajišnika u Zadru godine 1813*, *Vojna krajina*, Zagreb 1984, 332.

⁹⁹ PISANI, 442-443; NOVAK, *Pokret za sjedinjenje ...*, str. 82. Pozvao je načelnika Trogira neka svečano prisegne vjernost austrijskom caru (Doba francuske uprave u Dalmaciji, Split 1989, 39; G. NOVAK, *Povijest Splita*, 3, 1965, 86-86), te dao porušiti spomen-ploču na "Napoleonovu putu" poradi mržnje na Francuze (UJEVIĆ, 118).

¹⁰⁰ UJEVIĆ, 121; V. MAŠTROVIĆ, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX stoljeću*, Zagreb 1959, 60; NOVAK, *Pokret za sjedinjenje ...*, str. 82.

¹⁰¹ ZKZ, *Ms 861*, I, 89; *Miscellanea*, II-IV, 139.

¹⁰² PISANI, 442.

¹⁰³ PAZd, *Miscellanea*, svež. 23, poz. 30, I, 58.

godama, poduzete su mjere predostrožnosti pri pojavi kužne epidemije u Splitu i Makarskoj.¹⁰⁴ Nakon njezina smirivanja, u čemu je zdušno sudjelovao, vrćen je u Split za zapovjednika brigade, odnosno vojne posade u gradu.¹⁰⁵

Zna se da je ubrzo umirovljen, ali da je svejedno obnašao neke manje dužnosti. Umro je dana 9. ožujka 1844. godine u Zadru,¹⁰⁶ koji mu nije odao gotovo nikakvu počast.

9. Pod Mlečanima je vojnu karijeru započeo *Andrija Milošević*, Hrvat iz Dobrote u Boki kotorskoj. Zarana je stupio u mletačku vojsku. Majorom je postao 1. veljače 1792., a malo potom i pukovnikom. Za Republiku je vojevao diljem Sredozemlja, najviše protiv sjeveroafričkih gusara. Sudjelovao je u ratu protiv Francuza. Bio je nazočan pri opsadi Aleksandrije. Tu je bio zarobljen, te pušten na zadanu časnu riječ.¹⁰⁷ Unatoč tomu, sudjeluje kao *sergente maggiore* u obrani Mletaka u proljeće 1797. godine.¹⁰⁸

Neko je doba u službi demokratske vlade u Mlecima. Najprije kao zapovjednik legije, odnosno brigade, te napokon u činu brigadnog generala pješništva.¹⁰⁹ Ubrzo je stupio u austrijsku vojnu službu, pa je bio raspoređen u sjevernu Italiju, također u potonjem činu.¹¹⁰ Ondje je (Mantova, Bergamo) bio zapovjednikom brigade sastavljene isključivo Dalmatincima. Jednako tako neko je doba u Mlecima bio zadužen za ustrojstvo austrijske ratne mornarice,¹¹¹ jer se htjelo iskoristiti njegovo znanje i iskustvo stečeno u mletačkoj vojnoj službi.

Kada su Francuzi zavladali sjevernom Italijom, Istrom i Dalmacijom, stupa u njihovu službu. General je Milošević najprije postavljen za zapovjednika novačenja u Dalmaciji. *Kraljski Dalmatin* ističe činjenicu da je on Hrvat, naravno u svrhu podizanja morala i stjecanja povjerenja ukupnog pučanstva spram nove, dotle omražene francuske vlasti.¹¹² Unatoč tome, njegova dužnost nije bila učinkovita. To je valjda bio razlog što je u lipnju 1806. godine poslan u Bergamo za zapovjednika dijela tamošnje vojne posade. Ondje je ostao tek

¹⁰⁴ Duško KEČKEMET, *Zaštita od epidemija u Splitu i okolici u prošlosti, Sanitarni kordon nekad i danas*, Zagreb 1978, 86.

¹⁰⁵ PAZd, *Miscellanea*, sve. 23, poz. 30, l. 58.

¹⁰⁶ ALAČEČVIĆ, *Smotra Dalmatinska*, 15, 1903, br. 18. Koliko je za života bio obljubljen pokazuje činjenica da mu je Bernardin Bicego iz Splita posvetio svoje djelce-poemu "Aprendosi". Na njega se odnose stihovi:
"L'arme, con che s'accinge al periglioso,
Assatto quel Guerrier prode immortal..." ZKZ, Ms 861, l. 91).

¹⁰⁷ PAZd, *Miscellanea*, svež. 8, poz. 5, l. 52-53.

¹⁰⁸ ERBER, I, 1886, 5.

¹⁰⁹ PAZd, *Miscellanea*, svež. 8, poz. 5, l. 63.

¹¹⁰ Vittorio ADAMI, *Un Reggimento italionaio di Dalmati*, Zadar 1925, 3-4; Simeone ADDOBBATI, *Il Reggimento reale dalmata 1806-1814*, Zadar 1899, 5-6; SABALICH, *La Dalmazia guerriera* ..., str. 296; Attilio TAMARO, *La Dalmazia e la Francia (1797-1813)*, *Rassegna italiana*, XI, Rim 1919, 4.

¹¹¹ Š. PERIČIĆ, Dalmatinci u Napoleonovoj kopненоj vojsci, ZR, 35, 1986, br. 6, 70-71.

¹¹² ERBER, I, 6; SABALICH, *La Dalmazia guerriera* ..., str. 296.

kraće vrijeme.¹¹³ Postoje neke vijesti o njegovoj poznijoj aktivnosti, ali svejedno time ujedno kopne saznanja o njegovoj osobi. Jamačno je bio umirovljen od Francuza ili Austrijanaca.

10. *Lujo, Alviž Matutinović* rođen je na Krfu 15. listopada 1765. godine. Otac mu je Antun bio poručnik tamošnje mletačke vojske. Kako je odrana pokazivao sklonost ka pomorstvu, već kao osmogodišnji dječak upućen je u Pomorsku akademiju u Mlecima. Kao kadet plovi morima i upoznaje dobrano život pomoraca. Potom prelazi na trgovačku fregatu *Cavaliere Angelo*, kojom je zapovijedao kapetan Budinić s Lošinja. Njome je oplovio čitavu Ameriku.¹¹⁴ No, uvidio je brzo da time ne može priskrbljivati sredstva za život kakav je priželjkivao.

To je bio razlog što je ponovno stupio u vojsku. Najprije je služio kao kadet u Dalmatinskoj pukovnici pod zapovjedništvom pukovnika Cristoffolija. Godine 1778. odlazi u Mletke, gdje je uspješno završio vojno školu. Slučajno je upoznao admirala Ema, koji u njemu otkrije istinski pomorski duh. Najprije postaje zastavnikom u pukovnici Nikole Crnice, koja je uvijek bila na mletačkoj *Terrafermi*,¹¹⁵ gdje stekne prva iskustva o vojničkom životu. Kada je admiral Emo pripremao pohod na sjeveroafričke gusare (1783), sjeti se njega i uzme ga u svoju flotu. Ondje je stekao čin kapetana jer je iskazao, u nekoliko zgoda, sve vrline vojnika i časnika.¹¹⁶ Nakon uspješno obavljene misije u Tunisu, nastavi služiti u flotili viceadmirala Condulmera. Kada je pak umro na Malti (1791) admiral Emo, vraćen je u Mletke. Dvije godine potom Senat mu podjeljuje čin majora i šalje ga na Krf, gdje je služio pod zapovjedništvom generala Memma.¹¹⁷ Ondje dočeka propast Republike i sa svom vojskom izjasnio se podanikom nove vlasti – austrijske. Sljedeće godine vrati se u Mletke i bude umirovljen.¹¹⁸ Sredinom 1800. godine ondje se pobune dalmatinski vojnici protiv njemačkih časnika. Iz bojazni da je on u dosluhu s njima, bio je privremeno utamničen.¹¹⁹ Budući da to nije bila istina, pušten je na slobodu.

Austrijska vlast je namjeravala popuniti svoje jedinice vojnicima bivše Mletačke Republike. U tu je svrhu provela provjeru njihovih podobnosti, napose onih koji su služili na Jonskim otocima. Dakako, među inima bio je i Lujo. Našavši da je neporočan moralom i vladanjem, vlast ga primi u svoju službu, najprije kao intendanta tamošnje Dalmatinske mornaričke pukovnije pod zapovjedništvom pukovnika Michieli-Viturijsa. Poslije je poslan u Bergamo, u činu majora. Ondje preustroji Prvi dalmatinski bataljun u sastavu Talijanske

¹¹³ PAZd, *Miscellanea*, svež. 8, poz. 5, l. 63.

¹¹⁴ ISTO, svež. 23, poz. 32, l. 5.

¹¹⁵ ISTO, l. 1.

¹¹⁶ ZKZ, Ms 861, l. 86-87; *Eco del Littorale ungarico*, 3, Rijeka 1845, br. 27; *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 56.

¹¹⁷ PAZd, *Miscellanea*, svež. 23, poz. 32, l. 5.

¹¹⁸ ISTO, l. 1; Girolamo DANDOLO, *La caduta della Repubblica di Venezia, Dodatak*, Mleci 1857, 303.

¹¹⁹ PERIČIĆ, Dalmatinci u vojnoj službi Austrije, 614, bilj. 120.

divizije, te postane i njezinim zapovjednikom.¹²⁰ Bori se s njime u nekim bitkama protiv Francuza,¹²¹ s priličnim uspjehom.

Poslije mira u Bratislavi, početkom 1806. stavi se na raspolaganja Francuzima, točnije Kraljevstvu Italije. Dobije zapovjedništvo nad jednim bataljunom vojnika Dalmatinaca zatečenih u sjevernoj Italiji, dotle u službi Austrije. Njime je zapovijedao dvije godine,¹²² a onda bio poslan u Zadar, gdje je obnašao razne službe. Kako je bio član framasonске lože, to je uživao naklonost generalnog providura Dandola i generala Maurelliana, zapovjednika ovdašnje vojne posade. Kada je Napoleon zaratio protiv Austrije (1809), zatekao se u opsjednutom Zadru. Bio je posrednikom između Maurelliana i generala Kneževića, zapovjednika vojske koja je grad opsjedala. Poslije istjerivanja Austrijanaca neko vrijeme zapovijeda gradskom posadom. Sljedeće godine poslan je u Mletke, a potom u Milano, gdje je obnašao manje vojničke dužnosti. Posjetio je i Paris i tom se prigodom susreo s Napoleonom.

Kada je u Dalmaciji uspostavljena pukovnija pandura, postavljen je za zapovjednika jednog njezinog bataljuna, u činu potpukovnika.¹²³ Godine 1812. imenovan je zapovjednikom Prve hrvatske pukovnije, kojom je sudjelovao u pohodu na Rusiju. Budući da se onamo iskazao, na povratku je promaknut u ađutanta nekoga zapovjednika u pričuvi. Put ga povede u Paris, gdje je 1814. stekao čin počanog maršala (*m. di campo ad onorario*).¹²⁴

Poslije konačnog sloma Napoleona vrati se kući. Austrijski car prizna mu pravo na mirovinu od 1600 fiorina godišnje. Pače, 2. ožujka 1819. podijeli mu čin generalmajora *in servitio*. Za svoju službu bio je nagrađen od mnogih. Tako je bio nositelj odličja francuske Legije časti, odličja viteza željezne krune i Reda Sv. Luja Giglia.¹²⁵ Potrebno je istaknuti da je, premda vojnik, bio izuzetno obrazovan čovjek. O tome najbolje svjedoče njegove rasprave o raznim temama. Naime, ostavio je u rukopisu rad o Jonskim otocima, organizaciji malih ratnih brodova na Jadranu, financiranju mletačkih pokrajina, o Dalmaciji, Boki kotorskoj i Crnoj Gori, te o pomorskoj trgovini Mletačke Republike. Godine 1806. odnosno 1811. sastavio je, kao časnik francuske vojske, analitičko djelo o zemljopisu, povijesti te konačno vojsci Dalmacije i Ilirskih pokrajina.¹²⁶ Sve to pokazuje o kakvoj se osebujnoj osobi radilo. Bilo bi, dakle, korisno pronaći i objelodaniti njegove vrijedne rukopise, u najmanju ruku one koji se odnose na Dalmaciju.

¹²⁰ PAZd, *Miscellanea*, svež. 23, poz. 32, l. 2.

¹²¹ DANDOLO, 304; ADDOBBATI, *Il reggimento* ..., str. 6; *Gazzetta di Zara* 1845, br. 56.

¹²² PAZd, *Miscellanea*, svež. 23, poz. 32, l. 3.

¹²³ ISTO, l. 3-4.

¹²⁴ *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 56; DANDOLO, 304.

¹²⁵ ZKZ, Ms 861, l. 88.

¹²⁶ Drago ROKSANDIĆ, *Vojna Hrvatska*, I, Zagreb 1988, 110-111; *Eco del Littorale ungarico*, 1845, br. 27.

II.

Pored trojice potonjih, koji su prve godine svoje vojne službe proveli u službi Mletačke Republike, Austrije i Francuske, bilo je još nekoliko dalmatinskih Hrvata, njihovih sljedbenika po zanimanju, o kojima također treba nešto kazati.

1. *Brne Kaboga*, rođen 6. veljače 1785. u Dubrovniku, posvetio se vojnoj službi, kao jedan od rijetkih Dubrovčana. Poslije stjecanja temeljnih znanja u rodnom gradu, školovanje je nastavio u Vojnoj građevinskoj akademiji u Beču, na trošak svojih roditelja. Kao jedan od najboljih gojenaca svoje klase, 1. rujna 1802. imenovan je kadetom Građevinske (pionirske) čete. Sljedeće godine dovršava školovanje na Akademiji i time postiže čin prvog poručnika.¹²⁷

Kada su zaratile Austrija i Francuska 1805., Brne je poslan u sjevernu Italiju, u tamošnju Talijansku armiju, gdje je ostao do bitke kod Caldiera. Dotle se istakao junaštvom u mnogim prigodama. Sljedeće je godine premješten u Trst za rukovoditelja gradnji lučkih utvrda i obale, da bi odatle bio poslan kao upravitelj građevinstva u Lemberg. U kolovozu 1807. promaknut je u čin kapetana, a sljedeće godine imenovan dvorskim komornikom. U ljeto 1809. ponovno Austrija zarati protiv Francuske. Tada je pridodan četi baruna Jelačića u Lueghu.¹²⁸ Sudjeluje aktivno u tamošnjim borbama, u zadnjoj (kod Raba) se proslavio junaštvom, ali je bio i ranjen, prilično teško. Kako je liječenje potrajalo dugo, to više nije sudjelovao u zbivanjima protiv Napoleona.

Nakon ozdravljenja postavljen je (1818) za upravitelja vojne inženjerije čitave Dalmacije sa sjedištem u Zadru. Odatle je u dva navrata poduzimao posebne misije u Boki kotorskoj i Crnoj Gori. No, već sljedeće godine premješten je u Mletke, da bi s austrijskom vojskom pošao u Napulj i Pescaru. Kada je obavio taj zadatak, postavljen je za upravitelja vojnog graditeljstva na Siciliji, koja je bila pod Austrijom. I ondje se istakao hrabrošću pa je 1824. nagrađen visokim vojnim odlikovanjem i promaknut u čin majora. Nekoliko godina obnaša službu upravitelja fortifikacija u Mlecima. Kada je uslijedio rusko-turski rat (1828), bečki dvor ga posuđuje i postavlja za ađutanta, pobočnika maršala princa Assia-Homburg, na kojem položaju ostaje do zauzeća Varne od strane Rusa. Kao provjereni stručnjak za utvrđenja, obišao je potom Odesu, Nikopolje i Sevastopolj i dao upute za preuređivanje njihovih obrambenih zidova. Time je uvelike zadužio Petrograd, koji mu se odužuje dodjelom odlikovanja Reda sv. Ane i još nekim manje značajnima, te se potom vraća u Beč.¹²⁹ I tu ga dočeka promaknuće (16. siječnja 1830) u čin potpukovnika i zapovjednika Pionirske čete u Galiciji. Bio je također sudionikom gušenja poljskog ustanka (1831) protiv Rusije, služeći u četama maršala Dielića i Paskijevića, gdje je stekao još dva ruska odlikovanja. Zlatni mač i Stanislavski red druge klase s vijencem.

Nakon toga poslan je opet u Dalmaciju u svrhu opravljavanja nekih ovdašnjih utvrda. Godine 1833. car ga promiče u čin pukovnika i obdariva Srebrnom medaljom, visokim

¹²⁷ *Osservatore dalmatino*, Zadar 1855, br. 194.

¹²⁸ LJUBIĆ, *Dizionario* ..., str. 65; SABALICH, *Huomeni* ..., str. 299-300.

¹²⁹ *Osservatore dalmatino*, 1855, br. 194.

austrijskim vojnim odlikovanjem. Ondje se nije dugo zadržao, jer ubrzo biva imenovan upraviteljem utvrđenja čitave Češke. Neko je vrijeme bio osobnim savjetnikom cara Franje II. U svibnju 1838. promaknut je u general majora pri Općoj upravi vojnog graditeljstva u Beču. Istodobno je preuzeo zapovjedništvo Pionirske brigade, službuje po austrijskim pokrajinama. Podmaršalom postaje 3. travnja 1846.¹³⁰ Nije poznato gdje je proveo nemirno razdoblje 1848-1849. Godine 1849. obavio je značajnu misiju u Varšavi, za što je nagrađen Križem nadarbenika Leopoldova reda, te opet Križem sv. Ane. Četvrtog prosinca te godine imenovan je Vrhovnim upraviteljem vojne inženjerije Carevine, a 1855. god. promaknut u generala topništva.¹³¹ Nije dugo uživao taj čin jer umire 19. studenoga te godine, u 70-oj godini života.

Kako je spomenuto, njegov rad je za života bio nagrađivan austrijskim, ruskim, ali isto tako španjolskim i švedskim redovima i odličjima. Bio je počasni član Poljodjelskog društva u Dubrovniku, što pokazuje njegovu neprekinutu svezu s rodnim gradom.¹³² Njegovu je smrt oplakala čitava Dalmacija, posvetivši mu posmrtno epitaf u novinama i čitav niz pjesama – pohvalnica i tužbalica.

2. Budući da je nedavno osvijetljeno djelo i život generala *Nikole Maštrovića*, možda i preopširno, ovdje će to biti urađeno doista u najkraćim crtama.

Nikola se rodio 1791. god. u Makarskoj. Prvu poduku stekao je u rodnom gradu i Splitu, a potom onu iz gramatike, retorike i humanistike, zacijelo od privatnih učitelja.¹³³ Kada je francuska vlast u Zadru otvorila kolež ondje je stekao znanja iz filozofije, botanike, poljodjelstva i fizike, a napose iz matematike i nacrtne geometrije. Poradi iskazane marljivosti i darovitosti, bi pohvaljen od školske vlasti, te steče zvanje inženjera vodâ i putovâ.¹³⁴ Međutim, igrom sudbine ono mu nije postalo životnim zanimanjem.

Naime, kako je odrana pokazivao naklonost spram vojničkom staležu, to iskoristi prigodu služenja u njemu. Poslije školovanja pristupi francuskoj vojsci u činu zastavnika, te potom sudjeluje u ratnim zbivanjima.¹³⁵ Godine 1813. imenovan je časnikom-ordinansom i prevoditeljem u Talijanskoj armiji.¹³⁶ Istakao se u nekim bitkama po Italiji, napose kod Verone i Jakina, pa je stoga napredovao u službi. U 23. godini života posta aktivnim kapetanom francuske vojske.¹³⁷ Ubrzo je došlo do promjene vlasti u Dalmaciji, pa u istom činu stupa u austrijsku vojsku. Austrija ga koristi u razne svrhe. Tako je 1815. bio u Marseillesu u svojstvu poslanika Austrije.¹³⁸ Godine 1826. unaprijeđen je u čin majora, 1842. u čin potpukovnika, a 1844. pak u pukovnika, kada je na vlastiti zahtjev premješten u

¹³⁰ LJUBIĆ, *Dizionario* ..., str. 66; SABALICH, *Huomeni* ..., str. 300.

¹³¹ LJUBIĆ, *Dizionario* ..., str. 66; *Narodna enciklopedija*, sv. 2, Zagreb 1928, 216.

¹³² *Osservatore dalmatino*, 1855, br. 200.

¹³³ Lujo Cesar PAVIŠIĆ, *Della vita del generale Nicolò Mastrovich Dalmata*, Beč 1852, 5.

¹³⁴ ISTO, 6; *Kraljski Dalmatin*, 1808, br. 37; KARLIĆ, 84.

¹³⁵ PAVIŠIĆ, 8; Nikola ALAČEVIĆ, *Slavni i zaslužni muževi*, Split 1910, 25.

¹³⁶ LJUBIĆ, *Dizionario* ..., str. 205.

¹³⁷ PAVIŠIĆ, 11, 13; LJUBIĆ, *Dizionario* ..., str. 205; N. ALAČEVIĆ, 26.

¹³⁸ PAVIŠIĆ, 17; *Znameniti i zaslužni Hrvati*, Zagreb 1925, 180.

Vojnu krajinu, u Otočac, gdje je bila stacionirana 4. hrvatska pukovnija.¹³⁹ Svojim radom i iskazom skrbi spram tamošnjeg pučanstva za gladi 1847. stekao je velik ugled i povjerenje kod krajišnika, to prije što je nastojao na njihovu moralnom i materijalnom podignuću. Pače, bio je obljubljen od njih, oni su ga nazivali “ocem kraja, narodâ” (*Padre del Paese*).¹⁴⁰

Kada je u Italiji došlo (1848) do revolucionarnih gibanja, sa svojim krajišnjicima pođe onamo, naravno po zapovijedi pretpostavljenih. U nekoliko navrata u boju je iskazao veliku hrabrost i umijeće zapovijedanja, te je najprije bio imenovan brigadirom, a potom generalom armije. (*g. d'armata*).¹⁴¹ Prvi pretpostavljeni bio mu je maršal Radetzky. Prigodom opsjedanja Mletaka, koji su se odmetnuli od Carevine, početkom 1849. napravio je, navodno, neku nesmotrenost, znanu samo njegovim pretpostavljenima. To što se prethodno istakao pri opsjedanju Peschiere i Padove, nije mu pomoglo, nego je odmah bio umirovljen.¹⁴² Razlog takvom postupku ostao je do danas tajnom. Kako mu je žena bila Bečanka, nastanio se u glavnom gradu Carevine. Nije dugo uživao mirovinu, umro je već 16. siječnja 1851., u 60. godini života.¹⁴³ Tako je neslavno završila jedna blistava vojnička karijera.

3. *Šimun Addobbati*, član stare zadarske plemićke obitelji, porijeklom iz Bergama, rođen 4. veljače 1851. godine, također se dovinuo u austrijskoj vojsci do generalskog čina.

Roditelji ga kao dječaka upute na školovanje u Zavod vojnih kadeta u Mariboru. Završivši tu školu, nastavi se školovati (1866) u Vojnoj akademiji u Bečkom Novom Mjestu, gdje se isticao u učenju svih predmeta. Akademiju je dokončao u kolovozu 1870. godine, te u činu potporučnika stupio u Pješačku pukovnicu br. 46. Prošlo je čitavih šest godina prije negoli je promaknut u poručnika. Njegove vrline i znanje zapazili su pretpostavljeni. Stoga je 1878. imenovan nastavnikom u Školi za vojničku pripravu u Ljubljani, a potom Vojnoj školi u Insbrucku, gdje je ostao nekoliko godina. Godine 1883. unaprijeđen je u kapetana, a nekoliko godina potom imenovan zapovjednikom Pješačkog bataljuna br. 81. U tom je svojstvu službovao i u Kotoru, da bi 1887. bio promaknut u čin majora, a malo potom u čin potpukovnika. Zatim je obnašao razne vojne dužnosti, te 1900. promaknut u čin pukovnika. Stalno se ističe izuzetnim rezultatima u radu, što ne promiče ni stožeru u Beču. Kada je službovao u Pragu, 1906., bio je promaknut u general majora, te postavljen za zapovjednika Pješačke brigade br. 42. Sva je prilika bila da će biti postavljen na jednu visoku vojnu dužnost u Češkoj, ali to su spriječile intrige u Beču. Najveći razlog bila je zavist nekih visokih časnika. To ga je ozlojedilo i razočaralo u tolikoj mjeri da se odlučio na davanje ostavke na povjerenom mu zapovjedništvu i vraćanje u Beč 1909. godine. Da bi koliko

¹³⁹ PAVIŠIĆ, 15-16; LJUBIĆ, *Dizionario* ..., str. 206.

¹⁴⁰ PAVIŠIĆ, 23-26, N. ALAČEVIĆ, 26-27.

¹⁴¹ PAVIŠIĆ, 29-30; LJUBIĆ, 206; J. ALAČEVIĆ, 27.

¹⁴² PAVIŠIĆ, 34; LJUBIĆ, 206.

¹⁴³ PAVIŠIĆ, 27; LJUBIĆ, 206. Nositelj je odlikovanja Grgura Velikog (*Znameniti i zaslužni Hrvati*, Zagreb 1925, 180).

toliko ublažila nanесenu mu nepravdu, vlada odnosno car promakne ga u čin feldmaršala, kojim činom je zatim umirovljen.¹⁴⁴

Poslije propasti Austro-Ugarske 1918. vrati se u rodni grad, gdje je obnašao neke dužnosti vezane za vojsku. Nositelj je nekih odličja, stečenih za rad u mirnodopskim uvjetima. Tako je od Crne Gore 1887. nagrađen odličjem Danilova reda 3. klase. Poslije je u dva navrata (1904. i 1909) od cara odlikovan Redom željezne krune 3. klase i znamenjem Viteza Leopoldova reda. Još za službovanja zanimao se vojnom poviješću Dalmacije, pa je u tu svrhu vršio arhivska istraživanja u zadarskom Namjesničkom arhivu. Pri tome je bio od pomoći francuskom povjesničaru Paulu Pisaniju, koji je pripremao svoju *La Dalmatie de 1797. à 1815.* (Paris 1893).¹⁴⁵ Nadalje, na temelju pronađenih izvora vlastitim je troškom tiskao djelce *Storia della formazione del Reggimento Reale Dalmata*, u Zadru 1899.¹⁴⁶ Poslije je tiskao još neke manje radove o vojevanju Dalmatinaca u napoleonsko doba. Umro je u rodnom gradu 26. lipnja 1926. Sugrađani su mu priredili zasluženi ispraćaj.

III.

Odavno je poznato da je Bokelj *Matija Zmajević* bio admiralom ruske ratne mornarice. Naspram tomu, ne zna se gotovo ništa da je bilo Dalmatinaca koji su ondje postigli generalski čin. Životopise nekih, prave krokije, uslijed nedostataka podataka donosimo ovdje.

1. Zna se da je *Marko Ivelić* rođen u Risnu u Boki kotorskoj, ali, na žalost, nije poznato kada.¹⁴⁷ Njegova je obitelj bila poznata po tome što su mnogi njezini članovi iselili u Rusiju i bili u njezinoj službi. Jedan od njih bio je i Marko, koji je postao najglasovitijim jer je bio generalom ruske vojske.¹⁴⁸ Nije nam poznato kretanje njegove vojne karijere. Jedino se zna da je 1788. god. boravio u Crnoj Gori kao izaslanik Rusije, protežirajući ondje njezine interese. Zapravo je ondje najviše radio na utjerivanju nekih dugova od mletačkih podanika, koji se izričito ne navode.¹⁴⁹ Nadalje, početkom XIX. stoljeća u nekoliko navrata zastupa interese svoje države na crnogorsko-austrijskoj granici (1803-1805). Nastojao je ukloniti Dolcija. Pri tome nije iskazao dovoljno diplomatske umještosti, što nije bilo primjereno uspješnoj diplomatskoj službi.¹⁵⁰ Usput je uvelike agitirao za stvar Rusije. Ipak, on je bio u prvom redu vojnik, a tek po potrebi diplomat.

¹⁴⁴ *La Rivista Dalmatica*, Mleci 1985, sv. 4, 256.

¹⁴⁵ ISTO, 257-258.

¹⁴⁶ ISTO, 257-258.

¹⁴⁷ Na jednom mjestu sam kaže: "... *Risano, mia prima patria ...*" (PAZd, *SGP Angela Dieda (1790-92)*, svež. I, poz. 1, br. 17).

¹⁴⁸ Ignatije ZLOKOVIĆ, Bokeljsko pomorstvo u Napoleonovo doba, *Pomorski zbornik*, II, Zagreb 1962, 1823.

¹⁴⁹ Pavao BUTORAC, n. dj. 172, 210.

¹⁵⁰ ISTO, 171-172, 192; ZLOKOVIĆ, 1825; PAZd, *Spisi guvernera Brady*, svež. 6, br. 172, svež. 8, br. 671.

Tada je bio pukovnikom. Poslije je postao podmaršalom.¹⁵¹ Umro je 1825. godine, naravno u Rusiji.¹⁵²

2. *Ivan Stjepan Šimonić* (Semonić) postao je ruskim generalom iako je prethodno služio Napoleona. Njegova, šibenska obitelj dala je nekoliko časnika mletačkoj vojsci. Jedan od pukovnika iz roda Šimonića zapovijedao je šibenskim černidama u borbama protiv Turaka za Morejskog rata, dok su drugi iskazali junaštvo i vojničko umijeće u bitkama i ratovima tijekom minulih stoljeća.¹⁵³

Na časničkoj ljestvici najviše se popeo Ivan Stjepan. On se rodio 5. studenoga 1792. godine, od oca odvjetnika.¹⁵⁴ Roditelji su mu namijenili svećeničko zvanje, ali im se želja nije ispunila. Naime, kako je već u djetinjstvu iskazivao živu, vatrenu narav, to naravno nije bio voljan pokoriti se roditeljskoj volji. Čim su Francuzi početkom 1806. zaposjeli Dalmaciju, prijavi se u vojnu službu, kao pandurski kadet. Odmah je pokazao svoje odlike, pa je već 11. lipnja sljedeće godine postao pobočnikom, ordonansom kod generalnog providura Dandola ("vojske dalmatinske"), da bi malo zatim u istom svojstvu služio generala Delzona. Kada su Austrijanci 1809. zaratili s Francuzima, pridodan je generalu Marmontu, s koji je potom prošao velik dio Europe. Iskazao se u mnogim bitkama i situacijama, napose kod Wagrama, nakon čega ga Napoleon promakne u čin poručnika Dalmatinske legije. Sljedeće, mirnodopske godine, general Marmont uspostavi Treću hrvatsku (ogulinsku) pukovniciju pa njega imenuje najprije njenim kapetanom, a ubrzo majorom. Tako brzo napredovanje može zahvaliti generalu Delzonu, koji je posvjedočio njegovo junačko držanje i vojničko umijeće na sreću i korist francuskog oružja.¹⁵⁵ Prema tome, Ivan je već s 18 godina dostigao prilično visok časnički čin u Napoleonovoj vojsci. Godine 1811. raspoređen je u lako pješništvo stacionirano u Gorici, odakle je sljedeće godine krenuo u pohod na Rusiju. Na tom putu dospije do Smolenska, gdje su se Hrvati istakli. Pri uzroku Francuza njega zarobe Rusi, te ga stave u uze, najprije u Orelu a potom u Kazanu, gdje je dočekao potpuni slom Napoleona.¹⁵⁶

Nakon što je Napoleon konačno zbačen s trona i zatočen na Elbi, on u rujnu 1816. stupa u rusku vojnu službu u činu kapetana. Kako je odmah iskazao svoje vojničko umijeće, već sljedeće godine bude promaknut u čin majora, te poslan u borbu protiv brđana u Gruziji. Napose se istakao u borbama protiv Čerkeza u listopadu 1819. To mu je priskrbilo Križ sv. Vladimira 4. klase. Nedugo zatim postane potpukovnikom. Koncem sljedeće godine prijede u jedinicu gregorijanskih grenadira. U borbi 15. ožujka 1822. istakne se u tolikoj mjeri da mu je zahvalni car podijelio Križ sv. Janje 2. klase. U toj je borbi bio lakše ranjen.

¹⁵¹ SABALICH, *La Dalmazia guerriera ...*, str. 308.

¹⁵² BUTORAC, 209.

¹⁵³ *Atti e memorie della Società dalmata di storia Patria*, XX, Mleci 1991, 215. Ovo je prijevod članka iz *Journal des Debats (La Dalmazia, Zadar 1845, br. 18)*.

¹⁵⁴ PAZD, *Prezidijalni spisi namjesništva*, 1845, X/2, br. 1666/p.

¹⁵⁵ Grgur RAJČEVIĆ, *Podmaršal Ivan Šimonić, Vienac uzdarja narodnoga*, Zadar 1861, 216.

¹⁵⁶ *La Dalmazia*, 1845, br. 18; F. A. GALVANI, *Il Rè d'armi di Sebenico*, I, Mleci 1884, 184.

Sve je to bilo povodom što je postao zapovjednikom Gregorijanskog grenadirskog puka kojim je potom ratovao po Gruziji.

Kad su Perzijanci prešli granicu Rusije, Šimonića premjeste u Elisabetpol, s malim, nedostatnim brojem vojnika. Unatoč tome, on se suprotstavi zavojevaču. Pače, u bici 15. rujna 1824. upravo on uvelike pridonese ruskoj pobjedi nad neprijateljem. Tom je zgodom zarobio sina perzijskog vladara, kojega je potom postavio na perzijsko prijestolje. Sudjeluje u bici nedaleko Elizabetpola u kojoj 7.500 Rusa nadvlada 40.000 perzijskih vojnika.¹⁵⁷ Tu je bio teško ranjen, što ga je privremeno udaljilo s bojišta. Car ga obdaru Križem sv. Jurja (Đorđa) 4. klase, a on nastavi dugotrajni oporavak. K tome, ubrzo je, 1828, promaknut u čin pukovnika.

Te godine Rusija zarati s Turskom. Kako se posve oporavio od ranjavanja, opet sudjeluje u ratnim zbivanjima. Napose se istakao pri opsadi tvrđe Kars na istoku Turske. U boju 17. kolovoza bi ubijen konj pod njime, a on prođe bez ogrebotine. Malo zatim pod njegovim je zapovjedništvom zauzet grad Ghumis Khan. Nakon utanačivanja mira car ga nagradi za iskazano junaštvo s dva križa i imenuje general majorom. Dvije godine potom vojuje protiv nekih pobunjenika, nakon čega, poslije uspješno obavljena zadatka, dolazi u Petrograd da se pokloni caru.

Zbog njegova poznavanja iranskog naroda, car ga 1832. postavi za poslanika Rusije u Teheranu. I u tom svojstvu iskaže velike odlike, na žalost Engleza. Time je stekao naklonost ruskog i perzijskog dvora. Naime, mnogo je uradio na širenju upliva Rusije u Perziji, na štetu interesa Engleske. Zapravo je time položio temelje ruskoj politici u Aziji. Za svoj rad primi nagrade zadovoljnih strana. Godine 1838. vrati se u Rusiju. Car ga postavi zapovjednikom tvrđave Ivangorod. Pet godina potom unaprijeđen je u čin general lajtanta.¹⁵⁸ Time se proćuo po Europi. U Njemačkoj se o njemu pisalo s velikim oduševljenjem i što-vanjem. Budući da se pri tom veličala njegova služba Napoleonu, to nije bilo po volji bećkom dvoru.¹⁵⁹

Ruski car imenuje ga 1845. podmaršalom i gubernatorom Varšave.¹⁶⁰ Poslije 33 godine izbivanja iz domovine konačno pohodi rodni Šibenik, Dalmaciju, Crnu Goru i Italiju. Kada je 1848. buknuła revolucija u Ugarskoj, Austrija pozove u pomoć Rusiju. Šimonić se nađe među ruskim vojnicima i časnicima. Poslije ugušenja revolucije, i Austrija mu oda počast, te se vrati na svoju dužnost u Varšavu. Prigodom vožnje kočijom po gradu, ona se prevrne, a on zadobije smrtnu ozljedu. Dva dana potom, 15. siječnja 1851. umre, a pokopan bi u crkvi sv. Ivana u tom gradu.

Dakle, Ivan Šimonić postigao je zavidnu vojničku karijeru u francuskoj, ruskoj, a dijelom i austrijskoj službi. Ona diplomatska i upravna samo su bile usputne, dopunske. Njegovo ime, kaže njegov biograf, sjaji među onima koji u XIX. stoljeću “učiniše čestito i

¹⁵⁷ PAZd, *Prezidijalni spisi*, 1845, XI/2, br. 1666/p.

¹⁵⁸ ISTO mjesto.

¹⁵⁹ *Illustrierte Zeitung*, Leipzig 1844, br. 63; PAZd, *Prezidijalni spisi*, 1845, XI/2, br. 40.

¹⁶⁰ RAJČEVIĆ, 216.

milo ime dalmatinsko pred inostrancima i krajevima u kojim služiše”.¹⁶¹ Da je vazda duhom ostao Hrvatom, svjedoči i činjenica što ga 1844. god. nalazimo među pretplatnicima *Zore dalmatinske*.¹⁶² A to je također razlog da ga Hrvatska nikada ne zaboravi.

3. Kada je 1809. god. Lika došla u sastav Francuske, *Dmitar Oklobdžija* napusti užu domovinu i nastani se u Zadru. Prethodno je bio husarski kapetan u austrijskoj službi, a došavši u Zadar, posveti se upravnoj službi.

Njemu se 1815. ovdje rodi sin Ivan (Jovan), koji se također posvetio vojnoj službi, dakako, austrijskoj jer je poslije Bečkog kongresa Dalmacija potpala izravno pod Beč. Jammačno je pohađao Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu. Poznato je jedino da je neko doba služio u pukovniji Lilienberga, posljednjeg namjesnika Dalmacije. Godine 1845. dopadne ga služenje u Milanu, u tamošnjoj austrijskoj posadi. Kada je ruski car pohodio Italiju, jednom prigodom mu bude predstavljen Jovan. Ovaj izrazi želju da prijeđe u vojnu službu Rusije. Zasigurno je dobio potvrđan odgovor jer već 14. prosinca sljedeće godine on stupa u rusku vojsku. Ne znamo u kojem činu.

Odmah je bio upućen na Kavkaz, gdje sudjeluje u borbama protiv pobunjenih gorštaka. Sljedeće godine postaje pobočnikom pukovnika Zakomeljskog, što znači da se dotle istakao u borbama. Pače, u jednoj je bici spasio život nekom generalu, pa se od tada počinje penjati na ljestvici časničke karijere. 1848. postaje kapetanom, 1850. god. majorom, a 1852. god. pak potpukovnikom. Stalno je na ratištu. U Krimskom ratu, 12. studenoga 1853. u bici kod Bajandura teško je ranjen. Međutim, to ga nije nimalo obeshrabilo ni udaljilo od vojne službe. Dapače, sljedeće godine postaje pobočnikom generala Nepokojčičkina, nastavivši ratovati po Krimu, pri čemu se uvijek isticao hrabrošću. Nakon dokončanja rata poslan je ponovno na Kavkaz. Ondje ga je dočekalo promaknuće u čin generala i zapovjednika divizije Kavkaske armije. Dugo vremena nije ratovao. Tek kada je 1877. planuo rat između Rusije i Turske, obnaša neke značajne vojne dužnosti. Bio je obrazovan vojnik. Pored vojnih znanja govorio je, pored hrvatskog, još ruski, njemački, turski, francuski, talijanski i perzijski jezik.¹⁶³ Unatoč učinjenu naporu, nismo uspjeli doznati nikakve vijesti o njegovu potonjem životu.

IV.

Bilo je svakako još onih koji su u prošlosti Dalmacije postigli čin generala u nekoj stranoj vojsci. Međutim, kako su to literatura ili izvori jedva nagovijestili, to ćemo ovdje neke od njih samo spomenuti s jednom ili dvije rečenice. To bi trebao biti tek poticaj za daljnje istraživanje njihovih životopisa.

¹⁶¹ ISTO, 216.

¹⁶² V. MAŠTROVIĆ, Pripreme za izdavanje “Zore Dalmatinske” u Zadru god. 1842. i 1843, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 3, Zagreb 1959, 102.

¹⁶³ *Narodni list*, 16, 1877, br. 55.

Naime, neki tvrde da je *Ivan Alberti*, splitski plemić, 1596. god. u svojstvu mletačkog generala (g. *veneto*) Turcima preoteo Klis.¹⁶⁴ O tome nema drugih svjedočanstava, pa nije sasvim pouzdano da je on stekao taj čin. Jednako se tako kazuje da je Jerolim Grisogono iz Splita bio pukovnikom hrvatske vojske u službi austrijskog cara Ferdinanda III, tijekom prve polovine XVII. stoljeća, i umro kao maršal austrijske vojske.¹⁶⁵ *Frane Kruta* je vojevao po Dalmaciji tijekom Morejskog rata. Najviše se istakao pri oslobađanju por-ječja Neretve od Turaka 1689. godine. Za te zasluge mletačka mu se vlada odužuje podjelom čina brigadijera (g. majora). Tri je godine potom umro i bio pokopan u klastiru samostana sv. Frane u Zadru¹⁶⁶ Njegov suvremenik i suborac bio je *Šimun Corponese* iz Zadra koji se istakao u borbama za Kandijskoga rata (1645-1669). Godine 1658. zarobe ga Turci, da bi nakon četiri godine tamnovanja otkupio svoju slobodu. Kako je rat još trajao, on na vlastiti trošak uvojači četiri čete vojnika. Naročito se istakao u bici kod Knina, gdje je iskazao izuzetnu hrabrost. Poradi toga od vlasti je promaknut u čin "*generale di brigata della Nazione*" i postavljen od Senata zapovjednikom cjelokupne mletačke vojske u Dalmaciji, kopnene i ratnog brodovlja.¹⁶⁷ I njegov prezimenjak Petar, brat ili rođak dovinuo se do čina brigadijera,¹⁶⁸ o kojem ništa drugo ne znamo. Mnogi nazivaju generalom *Agostina Tartagliu* (1685) koji se istakao i poginuo u borbi s Turcima kod Duara.¹⁶⁹ Samo na jednom mjestu se kao general (1699) spominje i *Battista* (Krstitelj) *Fanfogna*,¹⁷⁰ koji je, jamačno, pripadao toj zadarskoj obitelji, ali ni o njemu nismo pronašli nikakvih drugih pojedinosti.

Bokelj *Frane Buča* je 1727. bio kapetanom mletačke vojske u Sinju, a pedesetak godina potom, kako je već spomenuto, spominje se kao *sergente generale*.¹⁷¹ Jednako tako samo jednom se kao general spominje u izvorima *Stjepan Buča*,¹⁷² a u literaturi neki *Matić*.¹⁷³ Na kraju ćemo reći i to da je u Kninu bio rođen (1824) *Giorgio Carrara* koji je umro 24. siječnja 1895. u Veroni kao general talijanske vojske.¹⁷⁴ Starinom Poljičanin bio je *Eugen Barbarić*, koji je postigao zavidnu vojničku karijeru (brigadni general) također u tali-

¹⁶⁴ BERLAM, 9.

¹⁶⁵ PAZd, *Miscellanea*, svež. 8, poz. T. I Marko Sinovčić, rođen u Poljicima ili u Splitu oko 1600. god. za Kandijskog rata je postao *general sergente di battaglia*, dok je od cara Leopolda, kad je prešao u austrijsku službu, 7. srpnja 1673. imenovan generalom hrvatskog konjaništva (*Znameniti i zaslužni Hrvati*, Zagreb 1925, 238). Frano Gundulić je u XVII. st. također postao podmaršalom austrijske vojske (ISTO, 100-101).

¹⁶⁶ SABALICH, *Guida* ..., str. 108.

¹⁶⁷ PAZd, *Spisi obitelji Corponese*, svež. II, br. 92.

¹⁶⁸ *Il Rammentatore dalmatico za 1868*, 23.

¹⁶⁹ LJUBIĆ, *Pregled* ..., str. 284; LAGO, I, 337; J. ALAČEVIĆ, *La guerra di Sacra lega detta pure la guerra di Morea dal 1694 al 1699*, Tabularium, Zadar 1901, sv. 1, 159-160; SABALICH, *Huomeni* ..., str. 282.

¹⁷⁰ Boško DESNICA, *Istorija kotarskih uskoka*, II, Beograd 1951, 218, 347.

¹⁷¹ ŠKERLJ, 16; PAZd, *SGP Alvise Foscari (1778-1780)*, knj. I, l. 33. Početkom XVIII. st. spominje se neki Buccha kao general (PAZd, *SGP A. Mocenigo (1719-1721)*, knjiga III – *Dispacci*, l. 460).

¹⁷² *Gazzetta di Zara*, 1845, br. 96.

¹⁷³ SABALICH, *Huomeni* ..., str. 283.

¹⁷⁴ PAZd, *Miscellanea*, svež. 8, poz. U, l. 5.

janskoj vojsci u ovom stoljeću, koji je uz to bio vrstan pregovarač i vojni pisac.¹⁷⁵ Bilo je, vjerojatno, i drugih Dalmatinaca u minulim stoljećima i ovom našem (E. Alačević), poput navedenih, koji su postigli zavidnu vojničku karijeru, ali su nama ostali nepoznati.

V.

Treba napokon zaključiti: iako su služili strane vojske, mnogi su Dalmatinci, najviše hrvatske narodnosti, doprli do generalskog čina. To im je uspijevalo zahvaljujući iskazivanju izuzetnih sposobnosti i hrabrosti u borbi, ali i umijeću vojne taktike. Najviše ih je to postiglo, razumije se, u mletačkoj vojsci, ali isto tako u francuskoj, austrijskoj i ruskoj. Na žalost, neki od njih sudjelovali su u nepravednim vojnim pohodima ili ratovima, što je dužnost vojnikâ. Ovo je u opreci s tvrdnjama da Hrvati nisu ratnički narod. Ako treba govoriti o snazi uma i srca u ratnim okolnostima, onda, sudeći po netom iznesenome, Hrvatima pripada istaknuto mjesto među europskim narodima.

Ako je tome u minulim okolnostima bilo doista tako, što bi tek bilo u slučaju da su ti ljudi služili vlastitu, nacionalnu vojsku. To je jedva moguće zamisliti, ali je više nego sigurno da bi onda iskazivali još veće junaštvo i ratničko umijeće.

¹⁷⁵ Vittorio SPRETI, *Enciclopedia storica-nobiliare italiana*, I, Milano 1928, 501-502; *Rivista dalmatica*, 8, Zadar 1925, sv. 1, str. 55.

Šime Peričić: SOME DALMATIANS-GENERALS IN FOREIGN ARMIES

Summary

The military history of Dalmatia being in large part a neglected subject of study the author makes an attempt to at least partly fill in the void. He does this by calling attention to those men of Dalmatian descent who managed to reach the rank of general in foreign armies. Using original material the article gives short biographies of a number of Dalmatians who attained the highest officer ranking. Because Dalmatia during the last couple of centuries has constantly had foreign rulers, its inhabitants have served in foreign armies. Although living in these conditions, many Dalmatians, mostly of Croatian nationality, became generals. They succeeded in doing this because of extraordinary abilities and bravery in battle, but also because of skills in military tactics. Most of them, for understandable reasons, made their careers in the Venetian army but also in the French, Austrian and Russian armies. Regretably some of them participated in unjust military campaigns and wars. These examples show that Croats deserve a distinguished position within the military history of the European peoples. If these men had served in their own, national army they would have surely shown even greater heroism and military skill.